

บทที่ 2

ทฤษฎีและกรอบแนวความคิด

รัฐประหาร (coup d'etat) เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน มักเกิดในช่วงที่มีสภาพทางการเมืองที่มีความผันผวน มีปัจจัยเหตุที่จะนำไปสู่ภาวะการยึดอำนาจล้มรัฐบาล อย่างไรก็ตามรัฐประหารเป็นการกระทำที่มีเจตนา มีแรงกระตุ้นให้ทำ มีจุดมุ่งหมายแน่นอน และมีการวางแผน และเนื่องจากในเอเชีย แอฟริกา ลาตินอเมริกา ทหารได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนเป็นจำนวนมากไม่น้อย จนกระทั่งกลายเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น อยู่เสมอ และมีผลต่อการเมืองในประเทศนั้น ๆ

สำหรับประเทศไทย นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 โดยคณะราษฎร จากระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นแบบประชาธิปไตย เพื่อให้ประเทศไทยมีความเจริญตามแบบยุโรป ซึ่งการปกครองในครั้งนั้นบรรดานายทหารที่ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ส่วนหนึ่งมีอุดมคติและมีความปรารถนาอยากที่จะเห็นประเทศมีความเจริญตั้งนานาอารยประเทศในแถบ ยุโรป และอเมริกา แต่อย่างไรก็ตามผลของการนำรูปแบบการปกครองดังกล่าวมาใช้กลับไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากสภาพความไม่พร้อมของประชาชน และพื้นฐานความแตกต่างในหลาย ๆ ด้านที่เป็นรากฐานของการนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย อีกทั้งยังมีความเคยชินกับระบอบเก่ามานาน ซึ่งการที่กลุ่มบุคคลในคณะราษฎร มิได้ตระหนักถึงปัจจัยดังกล่าว จึงทำให้การนำระบอบการปกครองมาในรูปแบบประชาธิปไตย จึงเป็นแต่เพียงนามเท่านั้น ทั้งนี้ก็ด้วยอำนาจทางการเมืองกลับตกมาอยู่ภายใต้ของกลุ่มบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มทหาร

เป็นระยะเวลาถึง 60 ปีมาแล้ว ที่ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่การเมืองไทยกลับยังไม่พัฒนา และ ต้องมีสภาพล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด อันเนื่องมา

จากการที่รัฐประหารก่อการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอยู่หลายครั้ง โดยเฉพาะรัฐบาลที่มาจากพลเรือนจะอยู่ได้ไม่นาน ก็ต้องพบอุปสรรค อันเนื่องมาจากการเข้าแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทหารด้วยวิธีการดังกล่าว

ลักษณะการบริหารบ้านเมืองของไทยนับแต่โบราณมา เป็นที่ยอมรับว่าทหารได้มีบทบาทและเกี่ยวข้องกันมาโดยตลอด จนฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 เมื่อนายทหารได้ก้าวเข้ามาสู่วงการทางการเมืองได้รับเกียรติยศอำนาจและชื่อเสียงตลอดจนผลประโยชน์ตอบแทนมานับประการ จึงเป็นเหตุให้นายทหารบางกลุ่มเกิดความพอใจและมีความปรารถนาที่จะครอบงำทางการเมืองต่อไป ดังนั้นการใช้กำลังเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจและการที่จะได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง จึงเป็นวิธีการที่นายทหารนิยมใช้และปฏิบัติวิธีอื่นที่สอดคล้องกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คณะทหารได้ถือโอกาสเข้าสู่การเมืองในช่วงเวลาที่บ้านเมืองตกอยู่ในสภาวะความวุ่นวายสับสน และวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ดังเช่นเมื่อ พ.ศ. 2500 นักศึกษาส่วนหนึ่งไม่พอใจและเดินขบวนคัดค้านและเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ เมื่อรัฐบาลของ จอมพล ป. ไม่ปฏิบัติตามคำเรียกร้องจึงทำให้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายขยายตัว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และคณะทหาร จึงถือโอกาสใช้กำลังเข้าก่อรัฐประหารล้มรัฐบาลจอมพล ป. เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2500 ulyให้เหตุผลว่าเพื่อแก้ไขสถานการณ์ของบ้านเมืองให้พ้นจากความวุ่นวายยุ่งยากทั้งหลายทั้งปวงอันสุดแสนที่จะดำเนินการแก้ไขได้โดยวิธีการสงบ จึงจำเป็นต้องใช้กำลังทหารเข้าแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว เมื่อผู้นำฝ่ายทหารได้ครอบงำทางการเมืองแล้ว ก็มีความอยากที่จะครอบครองอำนาจตลอดไปโดยอ้างเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ และความวุ่นวายบางอย่างแล้วใช้กำลังเข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศ ในรูปแบบรัฐบาลเผด็จการแบบทหาร ดังจะเห็นได้ในช่วงระยะเวลา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501-2516 ซึ่งคณะทหารอันมี จอมพล สฤษดิ์ และจอมพลถนอม เป็นผู้นำ ได้ปกครองประเทศในรูปแบบเผด็จการเป็นเวลาถึง 16 ปี

หลังจากหมดยุคของรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ๆ แล้วก็ได้มีเหตุการณ์ก่อรัฐประหารล้มรัฐบาลขึ้นอีกหลายครั้ง ซึ่งกลุ่มผู้ก่อการก็ล้วนแล้วแต่เป็นผู้นำในระดับสูงของกองทัพแทบทั้งสิ้น และ มักปรากฏสภาวะการณ์ทางการเมืองรูปแบบเดิม ๆ คือการแย่งชิงอำนาจ และการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของทหาร ซึ่งเหตุการณ์ยึดอำนาจรัฐบาลก่อรัฐประหารครั้งหลังสุด

โดยกลุ่มทหาร ในนามของ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ขึ้นเมื่อต้นเดือน
กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 สัมรัฐบาลของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ที่กำลังประสบความวุ่นวาย
ทางการเมือง โดยการอ้างถึงความจำเป็นในการยึดอำนาจเหมือนกับของคณะผู้ทหารรัฐประหารที่
ผ่านมาในอดีต

การเมืองของไทยต้องประสบกับการเข้าแทรกแซงทางการเมืองจากกลุ่มทหาร ทำให้
การพัฒนาของการเมืองไทยต้องหยุดชะงักจน ขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องการเข้ามาปกครอง
โดยกลุ่มทหารได้ใช้กำลัง และความเด็ดขาดเข้ามายุติความขัดแย้ง เพื่อระงับสถานการณ์อัน
ยุ่งเหยิง แต่ในการปฏิบัติแล้ว กลับทำให้สถานการณ์ต้องเลวร้ายไปอีก ดังเช่นเหตุการณ์ เมื่อ
วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 มีการใช้กำลังเข้า
ปราบปรามประชาชนผู้มาชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างรุนแรง

การแทรกแซงทางการเมืองของทหารในประเทศกำลังพัฒนา นับว่าเป็นปัญหาสำคัญ
ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้เป็นปัญหาสำคัญที่นักรัฐศาสตร์ในหลาย ๆ ประเทศให้ความสนใจและหยิบยก
เหตุการณ์กรณีการแทรกแซงทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ มาวิเคราะห์ และหาข้อสรุปเป็น
ทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งก็มีอยู่จำนวนไม่น้อย

สำหรับการวิจัยนี้มุ่งที่จะอธิบายถึงปัจจัยอันเป็นสภาวะ หรือสถานะการณที่เอื้ออำนวย
ต่อการนำไปสู่การก่อรัฐประหารของทหารไทย และอธิบายเปรียบเทียบลักษณะการก่อรัฐประหาร
ที่สำเร็จ ไม่สำเร็จ และการรัฐประหารตนเอง โดยนำเอาแนวความคิดทฤษฎีการแทรกแซง
ทางการเมืองของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา มาวิเคราะห์กับกรณีของประเทศไทย ซึ่งจะช่วยให้
สามารถเข้าใจถึงสภาพทางการเมืองไทยได้อย่างกว้างขวางดียิ่งขึ้น

โดยที่ทฤษฎีและกรอบแนวความคิด ที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยใน เรื่องปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการทำรัฐประหารของทหารไทยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

ทฤษฎีที่กล่าวถึงปรากฏการรวมกลุ่มของผู้สูญเสียผลประโยชน์ และผลกระทบจากการสั่นคลอนพลังของการรวมกลุ่ม ของเทค โรเบิร์ต เกอร์ ได้มองปัญหาความรุนแรงระหว่างกลุ่มทั้งในระดับภายในและภายนอกประเทศ ใน Why Man Rebel ว่า "การที่คนรู้สึกคับข้องใจเพราะไม่สามารถประสบความสำเร็จต่าง ๆ ในชีวิตจริงได้เท่าเทียมกับที่เขาคาดหวังไว้ ทำให้คนพยายามต่อต้านสิ่งที่มีอยู่ ซึ่งความพยายามนี้จะออกมาในรูปของการปฏิบัติการณ์รุนแรง อย่างมีระบบระเบียบ ได้เช่น การรวมกลุ่มเพื่อการปฏิวัติรัฐประหาร"¹

โดยเฉพาะกลุ่มทหาร และกลุ่มพลังการเมือง ในประเทศไทยต่างก็จัดว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง ที่พยายามแสวงหาและรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองไว้ โดยมีการกำเนิดจากความสัมพันธ์ของบุคคล อันได้แก่ ความพึงพอใจ ในกันและกันเป็นหลัก และการมีผลประโยชน์ในอุดมการณ์ร่วมกันเป็นปัจจัยรอง แต่เมื่อความขัดแย้งในผลประโยชน์ โดยเฉพาะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมีความรุนแรงมากขึ้น วิวัฒนาการของการรวมกลุ่มผลประโยชน์ก็เริ่มเข้าสู่ ทิศทางที่บุคคลเข้ามารวมกลุ่ม พยายามประนีประนอม ความขัดแย้งส่วนตัว เพื่อหวังประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากความร่วมมือกันของกลุ่มยักษ์ใหญ่ธุรกิจบางกลุ่ม เพื่อสร้างผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ อย่างร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็กดดันให้รัฐดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของตนอันที่จะบรรลุผลประโยชน์นั้น การที่กลุ่มในสังคมได้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อย่างมากมาย และกลไกในการแจกแจงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยรัฐเป็นกลไกที่ขาดประสิทธิภาพ ลักษณะ เช่นนี้ทำให้คนกลุ่มใหญ่คับข้องใจ และทำให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้สูญเสียผลประโยชน์เหล่านี้ ออกมาต่อต้าน การ

¹ชัยอนันต์ สมุทวณิช และกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง
ความมั่นคงของรัฐ : ความไม่มั่นคงของราษฎร (กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เพรส จำกัด),

ตัดดวงผลประโยชน์ที่ไม่ชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการกระทำของรัฐได้เข้าไปกระทบกระเทือนต่อกลุ่มผลประโยชน์ของกองทัพ แล้วกลุ่มทหารจะออกมาทำการบกบั่น และกดดันรัฐบาล ด้วยการใช้ความเข้มแข็งขององค์กรทหาร เข้าทำการแทรกแซงทางการเมือง เพื่อรื้อฟื้นล้มรัฐบาลด้วยการก่อรัฐประหาร²

จากทฤษฎีในการแทรกแซงทางการเมืองของทหาร อีกทฤษฎีหนึ่งที่สำคัญคือ ทฤษฎี "ความเปราะบางของรัฐบาลพลเรือน" (regime vulnerability) ของ William Thomson ซึ่งมีแนวความคิดที่ว่า³ ทหารจะสามารถเข้าแทรกแซงทางการเมืองภายในได้ อย่างสะดวกง่ายดาย ถ้ารัฐบาลและผู้นำมีคุณลักษณะที่อ่อนแอ และไม่ได้ได้รับความชอบธรรม" และแนวความคิดเดียวกัน ยังอธิบายถึงสาเหตุที่ผลักดันให้ทหารเข้าทำการแทรกแซงทางการเมืองได้ ก็เนื่องมาจากความไร้สมรรถภาพของรัฐบาลพลเรือน ที่มีปัญหาจากความล้มเหลวของระบบปกครองแบบประชาธิปไตย

จากการศึกษาของ Edward Luttwak ผู้เขียน A Practical Hand Book of the Theory of the Military of the Prussian Officer โดยอธิบายเงื่อนไข⁴ ประการของสังคมที่มีการยึดอำนาจ หรือมีการรัฐประหารว่า

²มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, บัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา ใน สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วย 8-15 (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช), หน้า 802.

³กมลลา สุขพานิช, ทหารกับการเมือง : วิเคราะห์เปรียบเทียบ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2523), หน้า 20.

⁴Edward Luttwak, Coup d'Etat : A practical Handbook, 2nd ed., (Cambridge: Harvard University Press, 1979), pp. 28-56.

1. ความล่าช้าทางเศรษฐกิจ

ประเทศที่ไม่ได้รับการพัฒนาเศรษฐกิจ ประชากรมักจะไม่รู้หนังสือ อัตราการเกิดสูง อัตราการตายสูง และมักมีปัญหาขาดแคลนอาหาร ประชากรโดยทั่วไปถูกตัดขาดจากโลกภายนอก การติดต่อรับรู้เรื่องโลกภายนอกก็มีเพียงวิทยุอำนาจทางการเมืองมักจจะติดอยู่กับกลุ่มผู้นำที่มีการศึกษาดีและความเป็นอยู่ที่มั่งคั่ง ซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยมาก คนส่วนใหญ่จึงไม่ได้มีสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ฉะนั้นการปิดอำนาจหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร จึงเป็นไปได้ง่ายเพราะไม่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ

2. ความมีอิสระทางการเมือง

ประเทศที่ไม่มีอิสระทางการเมืองจากประเทศมหาอำนาจจะมีการปิดอำนาจได้ง่าย ๆ โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากประเทศมหาอำนาจลงทำไม่ได้ซึ่งเหตุผลตรงกับสมมุติฐานว่า ประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลต่างประเทศนั้นจะไม่ค่อยมีอิสระการปิดอำนาจจะไม่ได้ประสบความสำเร็จ นอกจากได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจเสียก่อน ตัวอย่างในประเทศไทย ความล้มเหลวของชาวยังการี ในการปฏิวัติ ค.ศ. 1956 และความสำเร็จในการปิดอำนาจของทหารเวียดนามใต้ ค.ศ. 1963 ตัวอย่างแรกรัสเซียต่อต้านจีนล้มเหลว ตัวอย่างที่สองสำเร็จเพราะสหรัฐฯ ให้การสนับสนุน

3. การรวมศูนย์อำนาจในการปกครอง

ประเทศที่มีการกระจายอำนาจการปกครองไปยังส่วนภูมิภาค การปิดอำนาจจะเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เพราะถ้าส่วนภูมิภาคไม่เห็นด้วยกับผู้ปิดอำนาจที่ส่วนกลางก็อาจทำให้การปิดอำนาจล้มเหลวได้ ประเทศที่เป็นเป้าหมายของการปิดอำนาจ มักจะมีการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง เพราะเมื่อส่วนกลางถูกยึด ส่วนภูมิภาคก็ยินยอม ตัวอย่างเห็นได้ชัดคือประเทศไทย เมื่อยึดกรุงเทพฯ ได้แล้วก็มักปิดอำนาจทั้งหมดได้สำเร็จ

ศาสตราจารย์ Nordinger ได้พยายามอธิบาย⁵ ถึงสาเหตุของการยึดอำนาจ หรือ การเข้าแทรกแซงทางการเมืองของทหาร ว่าประกอบด้วยเหตุ 3 ประการ คือ

1. ผลประโยชน์ขององค์การทหาร องค์การทหารเป็นองค์การที่เหนียวแน่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีสายการบังคับบัญชาที่แน่ชัด และมีอำนาจอยู่ในมือในการยึดอำนาจ ทหารมักจะอ้างเหตุผลนานับประการในแต่ละครั้ง เพื่อความมั่นคงของประเทศ เพื่อความชอบธรรมในการล้มพลเรือน นอกจากนี้เขายังเชื่อว่าการแทรกแซงทางการเมืองของเขา เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ เพราะเขามีหน้าที่รักษาประเทศชาติ จากการสังเกต ด้วยว่าในการยึดอำนาจในแต่ละครั้ง เกิดจากผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ก่อการ โดยเฉพาะ ความต้องการที่จะเปลี่ยนยศเลื่อนตำแหน่งความทะเยอทะยาน และความกลัวที่จะต้องถูกปลดออกจากตำแหน่ง ผลประโยชน์ส่วนตัว กับผลประโยชน์ขององค์การมักจะไปด้วยกัน และเขาจะได้รับผลประโยชน์จากองค์การด้วย และจะได้รับการสนับสนุนจากกองทัพทั้งสิ้น ผลประโยชน์ ที่เห็นกันนั้น ได้แก่

1.1 การสนับสนุนทางงบประมาณ (budgetary support) งบทหารมักจะพูดว่าแต่ต้องไม่ได้ สถาผู้แทนราษฎรในหลาย ๆ ประเทศไม่กล้าตัดงบประมาณทหาร เพราะ ความเกรงกลัวต่อองค์การทหาร ผลประโยชน์ขององค์การทหารมักจะได้รับ การตอบสนองค่อนข้างสูงในประเทศที่ปกครองโดยทหาร

1.2 ความเป็นเอกเทศขององค์การทหาร หากผู้ล้มพลเรือนมาเกี่ยวข้อง ในกิจการทหาร ทหารมักจะไม่พอใจ และอาจเป็นมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้ทหารร่วมยึดอำนาจ

1.3 ความต้องการที่ต้องไม่มีคู่แข่ง เช่นการที่รัฐบาลพลเรือนติดอาวุธให้ กับองค์การใหม่ไม่ตระหนักถึงบทบาททหาร ทำให้ทหารเกรงว่าบทบาทของตนเองจะถูกกลดลง จึง ได้ทำการรัฐประหาร

⁵Eric A. Nordlinger, Solders in Politics : Military Coups and Governments (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1977), pp. 65-99.

2. การตื่นตัวทางการเมืองของชนชั้นต่ำ ชนชั้นกรรมากร และชาวนาที่ประเทศที่มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง มีการเรียกร้องให้รัฐบาลจ่ายงบประมาณเพื่อประโยชน์แก่ชนชั้นตนมากขึ้น คณะทหารมักจะไม่ค่อยพอใจ เนื่องจากทำห้งบประมาณต้องถูกตัดทอน ทหารจึงพยายามที่จะสกัดมิให้มีอำนาจของผู้นำที่สนับสนุนชนชั้นต่ำ

3. ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนในการบริหารงาน เพื่อความชอบธรรมในการยึดอำนาจ ทหารมักจะมีเหตุผลที่สมเหตุสมผล ในการโจมตีความล้มเหลวการทำงานของรัฐบาลพลเรือน หากล้มเหลวจริง โอกาสที่ประชาชนจะสนับสนุนให้คณะผู้ยึดอำนาจเป็นไปได้อย่างดีด้วยเหตุที่รัฐบาลล้มเหลวใน

3.1 การทำผิดกฎหมาย (illegal action) การกล่าวหารัฐบาลพลเรือนว่าละเมิดกฎหมาย ไม่เคารพกฎหมายรัฐธรรมนูญ ขาดความชอบธรรม และบุคคลในคณะผู้บริหารส่อทุจริต หรือมีการคอร์รัปชัน เป็นการสร้างความชอบธรรมอย่างดียิ่งแก่ผู้ที่คิดริ้นรัฐบาลหากพฤติกรรมที่กล่าวมามีมูลความจริง หรือความเป็นจริง หรือประชาชนโดยทั่วไปคิดว่าจริง คณะผู้ก่อการได้โอกาสดี โดยเฉพาะบุคคลที่จะก่อการล้มอำนาจรัฐบาลพลเรือนเป็นบุคคลที่สาธารณชนมองเห็นว่า เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ความชอบธรรมในการยึดอำนาจก็มีมากขึ้น โดยเฉพาะบทบาทของหนังสือพิมพ์นับว่าเป็นเรื่องสำคัญ ในเรื่องของการประโคมข่าวในเรื่องของการทำผิดหรือละเมิดกฎหมายของผู้บริหารระดับสูง ให้ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป รู้สึกคล้อยตามว่ามีการโกงกินกันจริง จะช่วยให้ผู้ก่อการยึดอำนาจมีชอบธรรมยิ่งขึ้น

3.2 เศรษฐกิจตกต่ำ เป็นสภาพที่กระทบกระเทือนความเป็นอยู่ของประชาชนจำนวนมาก สภาพเศรษฐกิจประสิทธิภาพในการบริการงานของรัฐบาล โดยทั่วไปจะถูกวัดด้วยความสามารถในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ หากมีปัญหาเงินเฟ้อ (inflation) และคนว่างงานสูง โอกาสที่จะถูกโจมตีว่าไม่มีความสามารถ ไม่มีฝีมือ เป็นไปได้อย่างดี ซึ่งในความเป็นจริงปัญหาทางเศรษฐกิจมีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายอย่าง บางครั้งเป็นวัฏจักรที่มีขึ้น ๆ ลง ๆ บางครั้งขึ้นกับสถานการณ์เศรษฐกิจโลก ซึ่งสุวิสัยของผู้รับผิดชอบ แต่อย่างไรก็ตามประชาชนโดยทั่วไปมักจะเห็นด้วยและคล้อยตามว่ารัฐบาลต้องรับผิดชอบ หากเจองภาวะเช่นนี้ประกอบกับเจองสภาวะของของการทำผิดกฎหมาย หรือขาดความชอบธรรมของรัฐบาลอยู่ด้วยแล้ว โอกาสของผู้นำยึดอำนาจก็ดียิ่งขึ้น

3.3 ความไม่เรียบร้อย และความรุนแรง หน้าที่ของรัฐบาลอย่างหนึ่งคือ การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน โดยทั่ว ๆ ไป รัฐบาล จะมอบให้ตำรวจเป็นผู้ดูแล และควบคุมในเรื่องความสงบเรียบร้อย แต่ถ้าหากตำรวจควบคุม ไม่อยู่ กาลังทหารก็จะถูกนำมาช่วย โดยเฉพาะหากมีการก่อจลาจล, การสไตรค์ หรือมีการ ประท้วงการศึกษาศึกษา

ซึ่งเหตุผลดังกล่าวข้างต้นก็อาจจะนำไปสู่การยึดอำนาจได้ และยังมีเหตุผลอื่น ๆ ที่ สำคัญเกี่ยวกับการแทรกแซงของทหารในประเทศกำลังพัฒนา ก็คือความอ่อนแอของรัฐบาล พลเรือน (regime vulnerability) ซึ่งในการศึกษาในระดับกว้าง (macro-level) เกี่ยวกับการแทรกแซงของทหารในประเทศกำลังพัฒนา

William R. Thompson ได้สรุปวิเคราะห์⁵ ถึงความอ่อนแอของรัฐบาลพลเรือนไว้ 5 ประการ ก็คือ

1. มรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ประเทศที่ถูกทหารแทรกแซง หรือ ยึดอำนาจ โดยทั่วไปมักมีประวัติศาสตร์คล้าย ๆ กัน เช่น ในประเทศอาหรับก็มีวัฒนธรรมอิสลาม หรือในลาตินอเมริกามีวัฒนธรรม กูร์คิลโล (Caudillo) ให้เชื่อในผู้นำที่เข้มแข็ง

2. ความล้มเหลวของการปกครองประชาธิปไตยของประเทศกำลังพัฒนา คือ

2.1 ความหลากหลายภายในที่ยังขาดการรวมชาติ จึงต้องรวมอำนาจ ไว้ที่ส่วนกลาง

2.2 ขาดเงื่อนไขที่จะสนับสนุนการปกครองประชาธิปไตย

2.3 ประชาชนขาดประสบการณ์ในด้านการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย

⁵William R. Thompson, "Regime Vulnerability and the Military coup," Comparative Politics 7 (1975): 459-487.

3. การเข้ามาแทนที่ช่องว่าง ประเทศที่ทหารแทรกแซงส่วนมากประเทศเหล่านี้มีช่องว่างทางการเมือง (political vacuum) กล่าวคือเป็นประเทศที่เคยถูกครอบครองเป็นอาณานิคมมาก่อน เมื่อเป็นเอกราชมักจะมีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่และจัดให้มีการเลือกตั้งแต่การกระทำเช่นนั้น ในประเทศที่ยังขาดวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตย ถูกผลักดันโดยกำลังภายนอก ไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชน

4. การสนับสนุนชนชั้นกลาง ในการสร้างองค์กรอันทันสมัยในประเทศด้อยพัฒนาการทาบทามให้ทันสมัย เป็นสิ่งที่ประสบความสำเร็จง่าย และเร็วที่สุด ขณะเดียวกันการพัฒนาทางอุตสาหกรรม และเทคโนโลยี หรือต้องการเปลี่ยนแปลงสังคม องค์กรที่พร้อมที่สุดเพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลง ในการกดดันให้กลุ่มอำนาจเก่ายอมแพ้ ซึ่งมองแล้วองค์กรทหารเสมือนผู้บุกเบิกปกป้องและผลักดันช่วยเหลือพวกชนชั้นกลาง

5. ความไม่เหมาะสมและความไม่ต่อเนื่องของระบบ สภาพสังคมในประเทศด้อยพัฒนา ปกติถูกมองว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ไม่ได้ตกลงทางสังคม เพื่อปกครองหรือเพื่อแก้ปัญหาของประเทศ กล่าวคือ ไม่มีสถาบันทางการเมือง ทหารในประเทศเหล่านี้ขาด องค์กรกลางในการตอบสนองต่อกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ องค์กรทหารที่ได้รับการพัฒนาที่มีความทันสมัย จึงเข้ามาเป็นองค์กรกลางเสียเอง โดยการยึดอำนาจหรือการแทรกแซงอำนาจอันอ่อนแอขององค์กรทางการเมือง

ความอ่อนแอขององค์กรทางการเมือง นั้นถือว่าเป็นกรณีที่สำคัญที่ทำให้ทหารสามารถเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองได้ นักวิชาการได้มีแนวความคิดในแนวนี้และพยายามที่จะอธิบายถึงสาเหตุที่ทหารได้เข้าแทรกแซงเนื่องมาความล้มเหลวของการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น โดยเฉพาะความล้มเหลวของสถาบันผู้แทนในประเทศเกิดใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีต้นเหตุคือ

1. เนื่องมาจากความแตกแยกภายใน และการขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ จนต้องมีการชูว่าจะใช้กำลังเพื่อแก้ไขสถานการณ์ และผู้นำเริ่มตระหนักถึง ความ

จาเป็นที่จะต้องมีการรวบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง

2. การขาดปัจจัยพื้นฐาน ที่สามารถเอื้ออำนวยให้การปกครองแบบประชาธิปไตย
สำเร็จผล

3. การที่ประชาชนขาดประสบการณ์กับการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่เป็นกลุ่ม
ชนที่มีความต้องการทางสังคมเพิ่มสูงขึ้น มักจะนำไปให้การสนับสนุนรัฐบาลที่ไม่สามารถดำเนิน
มาตรการเพื่อตอบสนองความต้องการของเขาได้⁷

ผลที่ตามมาจากความล้มเหลวของการปกครองแบบประชาธิปไตยนี้ ก็มักจะเป็นไป
ในรูปของการที่ทหารเข้ายึดอำนาจการปกครอง หรือการจัดให้มีการปกครองแบบพรรคเดียว

ทฤษฎีที่มีความเห็นว่⁸ทหารจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจรัฐบาลเพราะทหาร "ถูกดึง"
ให้เข้ามาทำหน้าที่ "เติมช่องว่างทางการเมืองให้เต็ม" เพื่อช่วยเหลือรัฐบาลที่อ่อนแอแก่ไข
สถานการณ์ เป็นแนวความคิดที่มองต่อจากกรณีความล้มเหลวขององค์กรทางการเมือง เนื่อง
จากมีแนวความคิดที่เชื่อว่าสาเหตุของความไม่เสถียรภาพทางการเมือง และความไม่มีระเบียบ
เรียบร้อยมีผลจากการถอนตัวออกไปจากวิถีทางการเมืองของผู้ปกครองอาณานิคม การที่
นักการเมืองและผู้ปกครองไม่ได้รับความจงรักภักดีจากประชาชน มีผลทำให้องค์กรทางการเมือง
เมืองขาดพลัง และเนื่องจากรัฐธรรมนูญไม่ได้เปิดทางเลือกไว้ให้ จึงทำให้ทหารฉวย

⁷กมลลา สุขพานิช "ข้อคิดและแนวทางในการศึกษาบทบาทของทหารในทางการเมือง"
วารสารสังคมศาสตร์ 16 (2 เมษายน 2521): 5.

⁸H. Daalder, The Role of the Military in the Emerging
Countries (The Hague, n.p., 1962) p. 15.

โรคาสเข้ามาแทรกแซง และเข้ามาแทนที่ว่าง เพื่อจะบีบบังคับให้มีการเปลี่ยนแปลงตาม
ความประสงค์ของประชาชน หรือเพื่อเข้ามาช่วยแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองอันสังคม

ปัจจัยที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมือง

สำหรับปัจจัยที่ทำให้ทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนา นั้น
Claude e, Welch JR , และ Arthur K. Smith ได้แบ่งไว้เป็นสองลักษณะ คือ ปัจจัยภายใน
(internal factors) ⁹หมายถึงปัจจัยที่มีอยู่ภายในกองทัพ และปัจจัยภายนอก (exter-
nal-factors) หมายถึงปัจจัยที่มีอยู่ภายนอกกองทัพ

1. ปัจจัยและสิ่งแวดล้อมภายในกองทัพ ที่ทำให้ทหารก่อการรัฐประหารไว้ว่า
 - 1) การก่อรัฐประหารน่าจะเกิดขึ้นได้ เมื่อกำลังทหารถูกขั้ปฏิบัติหน้าที่ใน
บทบาทของตำรวจ เช่น เข้าปราบปรามการก่อจลาจล ทำให้ทหารตื่นตัวทางการเมืองบนทอนความ
เป็นทหารอาชีพ และเพิ่มความทะเยอทะยานทางการเมือง
 - 2) ทหารเกิดความขัดแย้งระหว่างการสนับสนุนรัฐบาลกับการปกครองผลประ
โยชน์ของชาติ ทหารไม่มีความไว้วางใจในรัฐบาล นักการเมืองที่มุ่งกอบถอยผลประโยชน์
เข้าตนเองทหารมองว่ากองทัพเป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของชาติ
 - 3) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกองทัพ เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งของ
การรัฐประหาร การปฏิวัติรัฐประหารที่เกิดจากกองทัพที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น ถ้าเกิดขึ้นก็
ปราศจากการนองเลือด แต่การรัฐประหารที่เกิดขึ้นภายใต้สภาวะการณั้ที่กองทัพแตกแยก
ยุ่งเหยิงการยึดอำนาจมักจะเผชิญกับการรัฐประหารซ้อน หรือการปฏิวัติซ้อน
 - 4) ความพยายามของผู้นำทางการเมืองที่จะ เปลี่ยนแปลงนโยบายภายในกอง
ทัพหรือผู้นำขัดแย้งต่อค่านะนะนาของฝ่ายทหาร ย่อมส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับ

⁹ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 174.

พลเรือนตั้งเครียด เป็นสาเหตุให้ทหารทำการปฏิวัติรัฐประหารได้

5) วิธีการที่กำหนดนายทหารของกองทัพ ด้านสังคมที่ไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นมากมาย นายทหารของกองทัพกำเนิดจากชนชั้นเดียวกับผู้นำทางการเมืองก็ไม่ค่อยจะเข้ามาแทรกแซงการเมืองโดยตรง แต่ด้านสังคมที่มีการแบ่งแยกชนชั้นสูงเกิดการเหลื่อมล้ำต่ำสูงระหว่างกลุ่มนายทหารกับกลุ่มผู้นำทางการเมือง ย่อมจะเกิดความไม่พอใจในหมู่ทหารจนถึงขั้นเข้าไปรบกวนรัฐบาลพลเรือน

6) ความเป็นทหารอาชีพ ความรู้ความสามารถในทางทหารอย่างแท้จริง ถ้ามีมากในหมู่ทหาร จะทำให้กองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองน้อยลง ถ้ากองทัพมีนายทหารที่ไม่สนใจพัฒนาความเป็นวิชาชีพของคน เป็นนักแสวงโชคในเครื่องแบบแสวงหาความร่ำรวยอนาคตเกียรติยศ ก็มีโอกาสที่ทหารจะเข้าแทรกแซงการเมืองทำการปฏิวัติรัฐประหาร

7) สถาบันทหารที่แตกแยก มีโอกาสที่จะแทรกแซงการเมืองทำการปฏิวัติรัฐประหารสูง ความพยายามก่อการรัฐประหารส่วนใหญ่เกิดจากการรวมตัวระหว่างทหารบางกลุ่มกับนักการเมืองฝ่ายพลเรือน

8) การพ่ายแพ้สงครามของทหาร จะเป็นตัวเร่งให้ทหารเข้าแทรกแซงการเมืองเพราะเมื่อทหารพ่ายสงคราม ทหารจะโทษผู้นำการเมืองว่าดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดและไม่ให้ความสนับสนุนต่อการทำสงครามอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะโทษผู้นำทหารในระดับสูงว่ามัวแต่เล่นการเมือง แสวงหาผลประโยชน์ จนไม่สนใจความมั่นคงของประเทศชาติ และไม่พัฒนากองทัพให้เข้มแข็งพอที่จะต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม สิ่งเหล่านี้สร้างความไม่พอใจแก่ทหารอาชีพนำไปสู่การก่อปฏิวัติรัฐประหาร

9) การให้ความรู้ทางการเมืองแก่ทหารอย่างไม่ถูกขั้นตอน และถูกวิธีการ จะชักนำให้ทหารเข้าแทรกแซงการเมืองเร็วขึ้น การให้การศึกษาทางการเมืองแก่ทหารจะต้องกระทำควบคู่ไปกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การให้ความรู้ทางการเมืองอย่างกว้างขวางในขณะที่สังคมยังไร้ระเบียบ ยุ่งเหยิงทั้งในวงการเมืองและในกองทัพจะชักนำให้ทหารเกิดความต้องการจะเข้ามาแก้ไขปัญหโดยรื้อถอนรัฐบาลเสียก่อน แล้วค่อยเข้าดำเนินการตามแนวความคิดของตน

10) ผลประโยชน์ของทหารถูกกระทบกระเทือน กองทัพก็คล้ายกับกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองอื่น ๆ คือ มีความรู้สึกรังเกียจที่จะป้องกันผลประโยชน์ร่วมของตน ทั้งใน

การแบ่งผลประโยชน์ด้านการสนับสนุนเงินงบประมาณ ความมีอิสระใน การดำเนินการภายใน ปราศจากการแทรกแซงจากสถาบันอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งตั้งและโยกย้ายตำแหน่ง ทรัพยากรความมั่นคงภายนอกและภายใน ผลประโยชน์เหล่านี้หากถูกกระทบกระเทือนอาจทำ ให้การเข้าแทรกแซงการเมืองของทหารเป็นไปได้ง่าย

11) ความขัดแย้งทางอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างผู้ทหาร โดยทั่วไปแล้ว นายทหารที่มีศักยภาพพอที่จะทำการรัฐประหารได้นั้น มักจะได้แก่นายทหาร ระดับสูงที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของกองทัพ หรือตำแหน่งคุมกำลัง ดังนั้นนายทหารที่มีโอกาส จะก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมือง จึงไม่ใช่ชนนายทหารส่วนใหญ่ของกองทัพ หากแต่เป็น ผู้ทหารและกลุ่มนายทหารที่สนับสนุนกลุ่มเล็ก ๆ ที่อยู่ในตำแหน่งที่จะช่วยเสริมฐานอำนาจของ ผู้ทหารให้กว้างขวางมั่นคงมากขึ้น ผู้ทหารที่ต้องการ เข้ามามีบทบาททางการเมือง หรือ รักษาสถานภาพทางการเมืองของตน จึงต้องรักษาฐานอำนาจของตนไว้ให้มั่นคงและอาจจะ เกิด ความขัดแย้งระหว่างผู้ทหารด้วยกันได้ เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้ฝ่ายสูญเสียอำนาจ ไม่พอใจ และก่อกระแสรัฐประหารได้เช่นกัน

2. ปัจจัยและสิ่งแวดล้อมภายนอกกองทัพ

1) ความชอบธรรมของรัฐบาลพลเรือน ความมั่นคงของหัวหน้าคณะรัฐบาล พลเรือนขึ้นอยู่กับความชอบธรรมของการได้มาซึ่งอำนาจ อันเป็นที่ยอมรับกันหมู่ประชากร เช่น การเลือกตั้งที่เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม และมีประชาชนให้การสนับสนุนจำนวนมาก ซึ่ง จะทำให้เงื่อนไขการรัฐประหารของทหารน้อยลง แต่เมื่อใดที่ความชอบธรรมของผู้ดำรง กล่าวลดลง เงื่อนไขในการที่ฝ่ายทหารจะเข้ามาแทรกแซงด้วยการรัฐประหาร ก็จะมีเพิ่ม สูงขึ้นตามลำดับจนอาจกล่าวได้ว่า ความชอบธรรมรัฐบาลมีผลต่อการรัฐประหารของกองทัพ มากกว่าสิ่งแวดล้อมหรือลักษณะภายในอื่น ๆ

ความชอบธรรมดังกล่าวแล้ว จะเกิดขึ้นตามสัดส่วนของความเชื่อถือของ ประชาชนต่อสิทธิในการมีอำนาจปกครองของรัฐบาล รัฐบาลที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือจาก ประชาชนสูง จึงถือว่ามี ความชอบธรรมสูง และช่วยมิให้ทหารเข้าแทรกแซงต่ออำนาจการ ปกครองเพราะเหตุว่าความพยายามที่จะเข้าแทรกแซงของทหารดังกล่าว จะก่อให้เกิดความรู้สึก ต่อต้านในหมู่ประชาชนรวมทั้งทหารบางส่วนด้วย

2) ประสิทธิภาพของการบริหารงาน บัจจัยที่ทาให้รัฐบาลมีความมั่นคงอีกประการหนึ่งได้แก่ ประสิทธิภาพและความชอบธรรมในการบริหารงานรัฐบาลที่บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพสามารถแก้ไขปัญหา และนำประเทศไปสู่ความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมย่อมรักษาความเชื่อถือและการสนับสนุนของประชาชนไว้ได้อย่างมั่นคง อย่างไรก็ตามหากการบริหารงานรัฐบาลเป็นไปอย่างผิดเพี้ยนองคลองธรรม

3.) ขาดความชอบธรรม เช่น มีการละเมิดบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ หรือละเมิดกฎหมายอย่างร้ายแรง ปลอ่ยให้มีการฝ่าฝืนกฎหมายของกลุ่มต่าง ๆ จนก่อให้เกิดความไร้ระเบียบ หรือมีการใช้ความรุนแรง รวมทั้งการที่ปลอ่ยให้มีการคอร์รัปชัน อย่างกว้างขวางในวงการรัฐบาลและข้าราชการ ย่อมจะทาให้ความชอบธรรมของรัฐบาลลดลงและนำไปสู่การแทรกแซงของทหาร ประชาชนมีโครงการสร้างทางเศรษฐกิจที่ดี มีความก้าวหน้ามั่นคงเพิ่มมากขึ้น เพราะสภาพทางเศรษฐกิจย่อมมีผลกระทบต่อสถาบันทหารด้วย เช่นเดียวกับสถาบันอื่น ๆ ดังนั้น การที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ นอกจากจะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของทหาร ซึ่งเป็นคนชั้นกลางอย่างมาก ยังทาให้ทหารขาดความเชื่อถือในความสามารถของรัฐบาลต่อการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังทาให้ทหารอาชีพเกิดความรู้สึกว่าการตัดสินใจและวิธีแก้ปัญหาของตนจะทาให้สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าการตัดสินใจ และวิธีแก้ปัญหาของตนจะทาให้สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าวิธีการที่รัฐบาลพลเรือนำอยู่ ทหารจึงรู้สึกว่ารัฐบาลไร้ความชอบธรรม

4) ความรุนแรงและความขัดแย้งในสังคม เนื่องจากการที่ทหารมีทัศนคติในการต่อต้านความแบ่งแยกในสังคม ดังนั้นจะเห็นว่าในบางประเทศที่มีประชากรหลายเชื้อชาติ เมื่อประชากรสองกลุ่มมีความขัดแย้งกัน ในระยะแรกทหารจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยว แต่หลังจากการที่ขัดแย้งขยายวงกว้างและเนิ่นนานออกไป ทหารที่มีเชื้อสายเดียวกันกับกลุ่มที่มีความขัดแย้งกันก็อาจจะเข้าสนับสนุนเชื้อชาติของตน ทาให้ความขัดแย้งรุนแรงขึ้นจนกระทั่งกลายเป็นปัญหาทางการเมือง

นอกจากนั้น การที่ทหารมักจะทำเนิ่งถึงความมั่นคง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นหลักสำคัญ ทหารจึงไม่เห็นด้วยกับการที่กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ พยายามเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์ของตน ทั้งด้วยการเดินขบวนประท้วงการผลงงาน ยิ่งเมื่อสถานการณ์ขยายตัวออกไปและมีการใช้ความรุนแรงขึ้นในขั้นที่จะต้องใช้กำลังทหารเข้าปราบปราม ก็จะทำ

ทำให้ทหารมีความรู้สึกที่รัฐบาลพลเรือนไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ ทหารทหารต้องเข้าแทรกเพื่อรักษาความสงบของประเทศต่อไป

5) การขยายตัวของเศรษฐกิจและสังคม เข้าสู่ภาวะทันสมัย ในการนี้จะพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ทำให้รัฐบาลต้องทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การศึกษาและกิจการสาธารณูปโภคต่าง ๆ และอาจตัดงบประมาณทางรัฐบาลลง โดยอาจเนื่องมาจากเห็นความสำคัญเร่งด่วนในการพัฒนาสิ่งที่กล่าวแล้ว หรืออาจเห็นว่ารัฐบาลเป็นศัตรูจึงพยายามที่จะจำกัดอำนาจทหารให้น้อยลง การถูกตัดงบประมาณทำให้รัฐบาลรู้สึกคับข้องใจ เพราะทหารก็เช่นเดียวกับสถาบันอื่นที่ต้องการเห็นสถาบันของตนได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้น เช่นต้องการขยายขนาดกองทัพ การจัดและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย อาคารที่ใหญ่โต เครื่องแบบที่มีคุณภาพ เป็นต้น นอกจากนี้การตัดงบประมาณยังมีผลกระทบต่อ การขยายตำแหน่ง การเลื่อนขั้น รายได้ประจำและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้ทหารมีความรู้สึกที่สถาบันของตนถูกลดความสำคัญลง และอาจนำไปสู่การรัฐประหารเพื่อให้ได้สิ่งดังกล่าว

6) สถาบันกษัตริย์ถูกกระทบกระเทือน โดยเหตุที่สถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันที่มีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสังคมไทยมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ สถาบันกษัตริย์จึงได้รับการเคารพยกย่อง เกิดขึ้นจากคนไทยมานานหลายชั่วอายุคน จนกล่าวได้ว่าสถาบันกษัตริย์เป็นเอกลักษณ์อันสำคัญของสังคมไทย และเป็นสถาบันที่ประชาชนชาวไทย มีความรู้สึกที่สถาบันนี้ไม่ควรจะละเมิดดังได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับ ดังนั้น ถึงแม้จะไม่มียุทธศาสตร์ใด ๆ ที่กล่าวถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์กับเสถียรภาพทางการเมืองไว้อย่างชัดเจน แต่ในประเด็นนี้ก็ที่น่าสนใจที่จะนำมาเป็นแนวความคิดอันหนึ่งในการวิเคราะห์ความไว้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทย ซึ่งจะเป็นเหตุให้ทหารที่มีความอนุรักษ์นิยมสูง ทำการโค่นล้มรัฐบาลที่ไม่ปกป้องพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยตั้งแต่รัฐบาลรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีบทบาทในสังคมขึ้นในฐานะพระประมุขอันถาวรของประเทศ ทำให้สถานะและเกียรติคุณของสถาบันกษัตริย์ไทยมีเพิ่มมากขึ้น ในทางบริหารข้าราชการระดับสูงจะได้รับการแต่งตั้งลงพระปรมาภิไธยโดยพระมหากษัตริย์ ในทางการเมืองและด้านนิติบัญญัติ พระมหากษัตริย์ไม่เพียงจะต้องพระปรมาภิไธยในร่างกฎหมายที่รัฐสภาหรือรัฐบาลทูลเกล้า ฯ เสนอเท่านั้น แต่จะมีพระราชอำนาจที่จะทรงวินิจฉัย

หรือให้คำปรึกษาในการตรากฎหมายนั้น ๆ ด้วย จากบทบาทนี้เองทำให้ Donald E. Nuerchterlien ถึงกับกล่าวไว้ว่า " เป็นการยากที่รัฐประหารใด ๆ ในอนาคตจะสำเร็จได้ ถ้าผู้นำในการรัฐประหารไม่รู้ล่วงหน้าก่อนว่า องค์พระมหากษัตริย์จะไม่ทรงคัดค้านในการยึดอำนาจครั้งนั้น พยายามล้มล้างศูนย์อำนาจทางการเมืองเดิม และสร้างศูนย์อำนาจทางการเมืองขึ้นมาใหม่ โดยคณะทหารผู้ปกครองประเทศเป็นผู้ควบคุมศูนย์อำนาจใหม่เหล่านั้น คณะทหารประเภทนี้มักจะปกครองด้วยระบบเผด็จการ ไม่ยอมให้มีสถาบันทางการเมือง ไม่เปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้ง มีการควบคุมเสรีภาพของประชาชน ควบคุมสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ และปราบปรามฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลอย่างรุนแรง ในบางกรณี คณะทหารจะสร้างพรรคมวลชนพรรคเดียวที่คณะทหารเป็นผู้ควบคุมพรรคนั้น

รูปแบบการแทรกแซงทางการเมืองของคณะทหาร

การเข้าแทรกแซงทางการเมืองของคณะทหารไม่ได้มีเพียงการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจเท่านั้น แต่ก็มีวิธีการหลาย ๆ รูปแบบแล้วแต่จะเลือกใช้วิธีการใดตามความเหมาะสมกับโอกาส ¹⁰รูปแบบการแทรกแซงทางการเมืองของคณะทหาร มี 4 รูปแบบ คือ

1. การใช้อิทธิพลกดดันนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐบาลนั้น เป็นเรื่องปกติที่ทหารกระทำอยู่เสมอ เพราะคณะทหารเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและระบบการเมือง และคณะทหารมีผลประโยชน์ร่วมของกองทัพที่จะต้องปกป้องรักษา เช่น งบประมาณการป้องกันประเทศ นโยบายต่างประเทศ และนโยบายความมั่นคง
2. การขู่ว่าจะใช้กำลัง เป็นการแสดงออกในขั้นต่อไปหากความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือการตัดสินใจของรัฐบาลไม่ประสบผลสำเร็จ วิธีการขู่อาจทำได้หลายอย่าง เช่นการสั่งเตรียมพร้อม การเคลื่อนที่ย้ายกำลัง หรือการขู่ด้วยคำพูดว่าจะใช้กำลังก็ได้

¹⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 177-179.

3. การเปลี่ยนตัวผู้บริหารบางคน เป็นการแทรกแซงทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการฯ เพื่อให้คณะกรรมการแก้ไขสถานการณ์หรือปัญหาที่คณะกรรมการพิจารณาเห็นว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ เช่น ในกรณีที่มีการกล่าวหาว่ารัฐมนตรีในคณะกรรมการคอร์ปชั่น หรือในกรณีที่สาธารณชนแสดงความเห็นอย่างรุนแรงว่ารัฐมนตรีบางคนในคณะกรรมการขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งคณะกรรมการได้เสนอแนะหรือกดดันหัวหน้าคณะกรรมการ ให้ดำเนินการจัดรัฐมนตรีที่มีพฤติกรรมดังกล่าวออกไป

4. การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการทั้งชุดนั้น มักจะเกิดขึ้นเมื่อมีการยึดอำนาจ แต่ในบางกรณี อาจเป็นการยื่นข้อเสนอให้หัวหน้ารัฐบาลหรือคณะกรรมการลาออกทั้งชุด โดยไม่ต้องการยึดอำนาจก็ได้

ประเภทของคณะกรรมการที่เข้าแทรกแซงทางการเมือง แบ่งเป็น 3 ประเภท¹¹ คือ

1. คณะกรรมการที่มีบทบาทเป็นผู้ไกล่เกลี่ย (modulators) ในกรณีที่มีปัญหาข้อขัดแย้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยคณะกรรมการไม่เข้าไปควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล แต่มีการใช้อำนาจยับยั้ง เมื่อเกิดปัญหาขัดแย้งภายในวงการรัฐบาล แต่ไม่มีความต้องการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมือง เศรษฐกิจ หรือนโยบาย ดังนั้น คณะกรรมการ จึงสนใจที่จะรักษาสถานภาพและแบบที่เป็นอยู่ให้มีเสถียรภาพมากที่สุดเท่านั้น คณะกรรมการประเภทผู้ไกล่เกลี่ยจึงมีแนวความคิดแบบอนุรักษนิยม

2. คณะกรรมการมีบทบาทเป็นผู้พิทักษ์ (guardians) เกิดขึ้นเมื่อคณะกรรมการยึดอำนาจล้มล้างรัฐบาลชุดเดิม แต่จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้นโดยคณะกรรมการยึดอำนาจการปกครองประเทศไว้เป็นการชั่วคราว เหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะคณะกรรมการเห็นว่าจะต้องควบคุมสถานการณ์ไว้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล ในกรณีนี้คณะกรรมการอาจเลือกพลเรือน

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

จีนเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล หรือไม่ทหารเองก็เป็นหัวหน้ารัฐบาลได้ แต่ที่สำคัญคือคณะทหารที่มีบทบาทเป็นผู้พิทักษ์จะอยู่ในอำนาจในเวลาจำกัด คณะทหารที่เป็นผู้พิทักษ์มักจะรักษาสถานภาพเดิมของระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคมไว้โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนัก นโยบายสำคัญของผู้พิทักษ์ ได้แก่ การปรับปรุงประสิทธิภาพของการบริการงาน การจัดการคอร์รัปชัน การใช้อำนาจเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่รวดเร็วขึ้น

3. คณะทหารที่มีบทบาทเป็นผู้ปกครอง ได้แก่ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต่างจากสถานภาพเดิมที่เป็นอยู่ในทางการเมืองนั้น คณะทหารประเภทนี้จะพยายามล้มล้างศูนย์อำนาจทางการเมืองเดิม และสร้างศูนย์อำนาจทางการเมืองใหม่ โดยคณะทหารเป็นผู้ควบคุมศูนย์อำนาจใหม่นั้น มักปกครองด้วยระบบเผด็จการ ไม่ยอมให้มีสถาบันทางการเมือง และไม่เปิดให้มีการเลือกตั้ง ทำการควบคุมเสรีภาพของประชาชน และสื่อมวลชนอย่างเข้มงวด มีการปราบปรามฝ่ายตรงข้าม บางครั้งจะมีการสร้างพรรคการเมืองขึ้นมาเพื่อรองรับการใช้อำนาจ

ตารางที่ 2.1 แสดงประเภทของการแทรกแซงทางการเมืองของคณะกรรมการ¹²

ขอบเขตของอำนาจ และวัตถุประสงค์	ประเภทของทหาร		
	ผู้ใกล้ชิด	ผู้พิทักษ์	ผู้ปกครอง
1. ขอบเขตของอำนาจ	อำนาจในการใกล้ชิด ใกล้ชิดข้อขัดแย้ง	อำนาจในการควบคุม รัฐบาล	อำนาจในการ ปกครอง
2. วัตถุประสงค์ทางการเมือง และเศรษฐกิจ	รักษาสถานภาพ เดิม	รักษาสถานภาพเดิม และ/หรือแก้ไขปัญหา ข้อบกพร่องทางการเมือง	ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางการเมือง และในบางกรณีเป็นการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

¹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 180.